

Languages on this page:

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 31 mars 2010
Utskriftsvänlig pdf-fil
Läs mer idrottskritik på idrottsforum.org

Så här lagom till den stora idrottskonferensen *Centers and Peripheries in Sport*, som arrangeras vid Malmö högskola av dess idrottsvetenskapliga institution efter påsk, kan vi presentera en bok som diskuterar just frågor kring centrum och periferi inom idrotten, vem, vilka och vad i det som hänt och händer hamnar i centrum, i den meningen att de införlivas i det kollektiva minnet och därmed för alltid blir en referenspunkt gentemot vilken alla nya händelser och idrottsstjärnor relateras, och vem vilka och vad glöms bort, och varför. Vem blir "legendar" och vem blir "loser"? Vad betyder idrottshistorikernas kontextlöshet för valet av vad som ska betraktas som värt att minnas? Den som reser dessa centrala frågor rörande identitetsskapande processer och nationalitetstänkande ur ett idrottsligt perspektiv är Tara Brabazon, australiensisk kulturforskare, för närvarande professor i medievetenskap vid University of Brighton, och hon gör det i boken *Playing on the Periphery: Sport, Identity and Memory* (Routledge). Brabazon tar sin utgångspunkt i tre sporter och tre länder, fotboll i England, cricket i Australien och rugby i Nya Zeeland, och hennes analys inbegriper dessa tre länders och sporters inblandning – på ganska olika sätt – i imperiebyggande och kolonisering och de – också ganska olika – postkoloniala konsekvenserna. I en recension som i teoretisk och språklig skärpa knappast står boken efter diskuterar Helena Tolvhed Brabazons angreppssätt, hennes analyser och resultat, och hon är i huvudsak mycket nöjd med vad hon läst. Men, med intersektionalitetsglasögonen på tvingas vår recensent ändå konstatera att den här gången har genusperspektivet fått stå tillbaka till förmån för en större tyngd lagd vid klass, nation och ras/ethnicitet.

Idrottshistoria och politik mellan minne och glömska

Helena Tolvhed

Idrottsvetenskap & Historiska studier, Malmö högskola

Tara Brabazon

Playing on the Periphery: Sport, Identity and Memory

233 sidor, hft.

Abingdon, Oxon: Routledge 2008

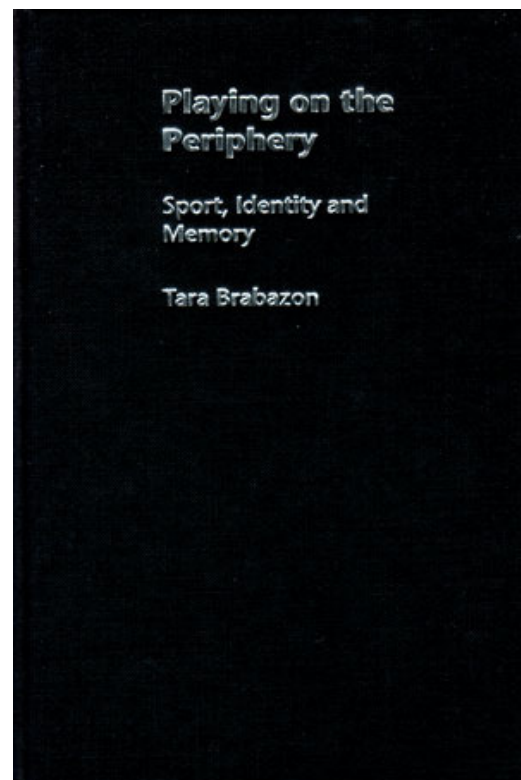
(Sport in the Global Society)

ISBN 978-0-415-48492-3

Principen att historieskrivning bygger på urval, där vissa händelser och profiler lyfts fram medan andra väljs bort och så småningom faller i glömska, torde idag vara att betrakta som allmängods även utanför strikt akademiska sammanhang. Och devisen att "segraren skriver historien" är nog inte minst giltig vad gäller idrottens historia, där vissa tilldragelser mytologiseras i en kollektiv minneskultur och en del idrottsutövare blir "legendarer", medan andra prestationer hamnar i skuggan. Men hur går då dessa kollektiva minnesprocesser till? Vilka inkluderas, och vilka lämnas tvärtom utanför hägkomst, historieskrivning och representation i den kollektiva kulturella mytologin? Och vilka är egentligen "vi" som minns, som historien skrivs för?[1]

Kring dessa svåra men brännande frågor rör sig

Tara Brabazons *Playing on the Periphery*. Jag har läst boken små bitar i taget under en ganska lång tidsperiod, har



gång på gång plockat upp boken med goda intentioner men sedan måste prioritera annat, vilket gjort det svårt att få syn på helheten. Men då jag inför skrivandet av denna recension går tillbaka för att skaffa mig en överblick blir det tydligt att boken har en väl genomtänkt konstruktion. Dess kapitel – vars diskussioner i huvudsak behandlar fotboll och fotbollsmuseer i England, cricket i Australien och rugby i Nya Zeeland – belyser att idrottshistoria är någonting vi gör snarare än någonting som är, ett ständigt pågående kollektivt minnesarbete präglad av historiska och samtida maktrelationer snarare än en fix och färdig reservoar att ösa ur. Boken understryker sportens betydelse för komplexa identitetsprocesser av splittring, mångfald och överlappning, där sport bidrar till utformningen av olika gemenskaper men också till klyftor och cementering av över- och underordningsrelationer. För samtidigt som sporten idag är del av en kommersialiserad global nöjesindustri vars största namn är megastjärnor som känns igen världen över, finns det vid sidan av denna likriktade masskultur inte bara omfattande nationella, lokala och individuella variationer utan också en periferi som utesluts från representation och deltagande.

Playing on the Periphery är Brabazons – australiensare verksam som professor i medievetenskap i Brighton, England – enda större arbete som behandlar sport, i en produktion vars centrala teman är nation, identitet och populärkultur. I inledningen fastslås en strävan att undvika den brist på kontextualisering och analytiskt djup som hon menar kännetecknar sportstudiefältet, vilket i hennes diagnostisering sammankopplas med förkärleken för antologier samt fokus på enskilda sporter utan helhetsgrepp. Det ligger enligt min uppfattning mycket i dessa kritiska påpekanden, och jag tycker dessutom att hon lyckas leva upp till sin ambition. I *Playing on the Periphery* analyseras sport som en form av populärkultur med vissa intressanta särdrag, och förmågan att kontextualisera och lyfta resonemangen till en övergripande politisk och kulturell nivå ger boken relevans långt utanför idrottsforskningskretsar.

Utmärkande för sporten – och anledningen till att den intresserar en kulturforskare som Brabazon – är inte bara dess förmåga att väcka känslor och lidelsefullt engagemang, utan även det faktum att det förflutna ständigt aktualiseras i sportens narrativ (i form av tidigare prestationer eller ”legendariska” spelare och coacher). Historien används som en måttstock mot vilken samtiden förstås och bedöms. Boken tydliggör hur sport är kopplad till historia och identitet, till minne och glömska, och hur platser och artefakter utgör meningsbärande rum och kvarlevor för bearbetning och omförhandling av dessa historier och minnen. Här framstår sport som en del av ett

kollektivt kulturarv, samtidigt som vikten av att hantera detta kulturarv på ett reflekterande och problematiserande sätt understryks. Goda och mindre goda exempel analyseras, med National Football Museum i Preston som föredömligt exempel på ett genomtänkt förhållningssätt till relationen nutid-dåtid. Ett varnande finger reses för risken att halka över i nostalgi och kostymdrama, att bidra till produktionen av ett oproblematiserat *arv* snarare än reflekterande historia, exempelvis genom överanvändning av fotografier.

Torn between the white heat of the current results, injuries, suspensions, scandals and sponsorships and the warm glow of premierships and victories long ago, critical history is traded for pallid nostalgia. (Brabazon s. 36)

Utgångspunkten för analysen är sportens roll i kolonisering och imperiebyggnad, där ”bats and balls were carried with bibles and rifles in the process of territorial acquisition” (s. 105), men tonvikten ligger på mer nutida sammanhang och det ”worldwide marketing value of Englishness” (194) som är påfallande inte bara i forna kolonier utan också i Premier Leaguefotbollens globala popularitet. Englands nedgång som fotbollsnation sammanfaller med dess nedgång som kolonialmakt, och att vända sig till (idrotts-)historien kan därmed fungera som en symbolisk återupprättelse av en svunnen ordning, en tillflykt från en komplex samtid. Problemet är förstas att dessa nostalgiska berättelser hämmar utformandet av nya, mer inkluderande identifikationsformer som är bättre lämpade för ett postkolonialt och mångkulturellt samhälle. Att imperiet faktiskt har ”återvänt hem” i form av afrokaribiska spelare i Premier League rubbar inte den tillbakablickande symbolvärlden, eftersom dessa spelare inte införlivas i den övergripande berättelsen om engelskhet och fotboll. Som Brabazon påpekar är fotbollspubliken fortfarande vit, och därför blir de afrokaribiska spelarnas närvaro ännu ett exempel på hur ”the Empire performs for the colonizer’s pleasure” (s. 23).

I en illustrativ jämförelse kontrasterar Brabazon det vördade och triumfatoriska minnet av Englands seger i World Cup 1966 mot den kollektiva borträngningen av katastrofen i walesiska Aberfan samma år, då avfall från kolgruvbrytning begravnade 20 hus och en skola (116 av de 144 som dog var skolbarn). Narrativ om nationell överlägsenhet och gemenskap kring WC-segern förs således fram, medan den berättelse som hotar att återaktualisera konflikter och exploatering inom den föreställda gemenskapen trängs undan. I minnet av den tid då England utgjorde världens kulturella centrum (så som det alltså borde vara), symboliserad av populärkulturella ikoner som George Best och John Lennon, finns ingen plats för en händelse orsakad av samhällselitens försumlighet och nonchalans inför walesiska arbetarfamiljers liv, hälsa och säkerhet. Resultatet av en undersökning där engelska skolelever (”eight graders”) ombads ranka 1900-talets tio viktigaste händelser är symptomatiskt; ett stort antal nämnde World Cupsegern 1966 (s. 97). Idrottshistoriker bär en del av ansvaret, menar Brabazon, eftersom de

” Englands nedgång som fotbollsnation sammanfaller med dess nedgång som kolonialmakt, och att vända sig till (idrotts-)historien kan därmed fungera som en symbolisk återupprättelse av en svunnen ordning, en tillflykt från en komplex samtid.

brustit vad gäller att kontextualisera på ett relevant sätt, att knyta sporthändelser genomslag och kulturella betydelse till ett bredare samhällsklimat. Man har övertagit idrottens självbild att sport och politik inte hänger samman. Men såväl den betydelse som WC-segern fick i dess samtid som den efterkommande mytologiseringen av den måste betraktas mot bakgrund av tillbakagången som kolonialmakt och som idrottslig supermakt, men också det hårdnande ekonomiska klimatet med ökande sociala klyftor och den från slutet av 1960-talet allt mer restriktiva brittiska invandringspolitiken. Här instämmer jag helt med Brabazon – endast genom den noggranna kontextualiseringen kan idrotten med trovärdighet framhållas som ett relevant område för akademiska samhälls- och kulturstudier.

Den påföljande diskussionen av australiensisk cricket – vilken enligt Brabazon är ”obsessed with its past and tradition” (s. 131) – tydliggör de genomgripande och politiska implikationerna av den oproblematiserade synen på kulturarv och historiemedvetande. För, som hon påpekar, det är naturligtvis helt orimligt att landslaget Invincibles framgångskantade turné i England 1948 ges större utrymme i det nationella historiemedvetandet än den förtvivilade rättighetskamp som samtidigt fördes av ursprungsbefolkningen. I ett effektivt grepp ställer hon den på 1930- och 1940-talen verksamme cricketspelaren och nationalhjälten Don Bradman (omgärdad av en kult som gränsar till religion och alltjämt ofta av politiker och inflytelserika medieröster beskriven som ”the greatest Australian who ever lived”) mot hans motspelare Eddie Gilbert, som tillhörde Australiens ursprungsbefolkning. Gilberts karriär hämmades av fuskanklagelser (på tvivelaktiga grunder) och strukturell rasism, och hans liv kom att präglas av den statliga institutionaliserings- och förvaringspolitiken. Vid sin död på ett mentalsjukhus 1978 var han fattig, ensam och sedan länge bortglömd. Vi har här helt uppenbart att göra med en glömska som inte är oskyldig; Gilbert utslöts från deltagande och från en plats i cricketens och nationens historia på grund av en kolonial och rasistisk ursprungsmytologi om ankomsten till ett ”terra nullius”, ett historielöst ingenmansland.

Denna glömska måste sättas in i ett sammanhang med implikationer även utanför det alltjämt blödande såret kring behandlingen av ursprungsbefolkningen. Det handlar också om förhållningssätt till det etniskt diversifierade Australien som vuxit fram med de senare decenniernas migration. Det är idag inte bara Pauline Hansons högerpopulistiska One Nation som talar om en förestående ”Asian invasion”, utan hotbilderna om ”angloaustraliensares” förestående marginalisering har fått en bred politisk omsättning och acceptans, inte minst av den konservativa John Howard, premiärminister 1996–2007. I sin politiska gärning omfamnade Howard, menar Brabazon, alla de värden som kan ses som emblematiska för en 50-talsmodellerad australiensisk fantasi om idealsamhället; entreprenörskap, individuellt ansvarstagande, monarkism och ”family values”. Det faktum att Howard är en passionerad cricketälskare passar således hennes resonemang som hand i handske.

” *Cricketens historieskrivning och samtida praktik i Australien utgör därmed ett slags avskilt rum i vilket en nostalgisk fantasi om ett samhälle uppbyggt kring och dominerat av den brittiske gentlemannakolonisatören odlas.*

Cricketen utgör alltså en delvis paradoxal kulturellt meningsbärande praktik; den uttrycker självständighet i förhållande till den forna kolonialmakten samtidigt som den markerar ett kulturellt arv och tillhörighet till ”Britishness”. För Brabazon symboliserar cricketen en slags renodling av en offentlighet där vita ”angloaustraliensare” i stor utsträckning alltjämt är ”the voice and face of power” (s. 145) på bekostnad av andra grupper, i en fäfång kollektiv förnekelse av att samhället har förändrats (hon framhåller dock att fotbollen här utgör ett undantag, då många av dess utövare, supporters och kommentatorer har invandrarbakgrund). Cricketens historieskrivning och samtida praktik i Australien utgör därmed ett slags avskilt rum i vilket en nostalgisk fantasi – tydlig i kulten kring Bradman – om ett samhälle uppbyggt kring och dominerat av den brittiske gentlemannakolonisatören odlas.

Mot den australiensiska föreställningen om svunnen kulturell homogenitet som förnekar ursprungsbefolkningens själva existens ställer Brabazon sedan Nya Zeelands/Aotearoas ”bikulturalism”. Här erkänns två separata samhällsgemenskaper – maorier och pakeha (de vita nybyggarna) – i en policy som har såväl fördelar som baksidor. Rugbyn som grund för nationell identitet har därmed inte modellerats efter engelsk förlaga på samma sätt som Australiens cricket, eftersom det koloniala projektet såg annorlunda ut här och maorierna redan från början hade en betydligt starkare ställning än vad som var fallet med Australiens aboriginer. Rugbyn har symboliserat ett partnerskap, samtidigt som maoris deltagande i grunden vilat på de vita pakehas premisser, vilket inte minst illustreras genom att Nya Zeeland/Aotearoa var ett av få länder som upprätthöll idrottsligt utbyte med apartheidregimen i Sydafrika, trots att maorier förbjöds att följa med på spelturerna. Inte förrän på 1980-talet växte protesterna till den grad att relationerna avbröts. Bikulturalitet som strategi (om än inte alltid som praktik) har dock på ett problematiskt sätt vidmakthållit synsättet om två separata monokulturers samexistens, utan att någon vision om sammansmältning utformats. Detta har också fått konsekvensen att de som i dagens mångkulturella Nya Zeeland inte räknas till någondera grupp (exempelvis de med bakgrund i Indien, Hong Kong, Singapore och Malaysia) lämnas utanför representation och symboliskt deltagande. Att det politiska och kulturella ledarskapet blundar för de samhällsförändringar som skett har enligt Brabazon skapat en ohållbar situation som bara kan lösas genom att grunderna för medborgarskap och tillhörighet omdefinieras.


Som förhoppningsvis har framgått av diskussionen så här långt anser jag att Brabazon i denna bok framför

övertygande och förtjänstfulla resonemang kring hur historieskrivning inkluderar och exkluderar på grundval av klass, nation och "ras"/etnicitet. Något svagare är det, upplever jag, vad gäller genusperspektivet, som kunde ha varit bättre integrerat. Det hamnar emellanåt alltför mycket vid sidan av de mer centrala och spännande diskussionerna, som någonting påhängt. Tydligast blir genusperspektivet i ett kapitel om filmen *Bend it like Beckham*, som belyser idrottskvinnor som avvikare såväl inom sporten som i samhället i stort, med tonvikt på USA och Storbritannien. Men kapitlet passar inte riktigt in och här sägs inte heller särskilt mycket nytt. Jag hade önskat att Brabazon istället på ett mer konsekvent sätt hade integrerat diskussionen om maskulinitet i sin analys, utforskat dess kopplingar till kolonialism och nationalism och lyft fram hur kvinnor som konsekvens av detta marginaliseras i sportens minneskultur.


Men detta är, som man gärna konkluderar i recensioner av riktigt bra och tankeväckande böcker, blott skönhetsfläckar. Brabazon har skrivit en synnerligen läsvärd bok som fångar hur sporten även i ett postkolonialt tillstånd där imperiet försvunnit som sammanhållande kraft alltjämt utgör "one of the quickest ways to claim, speak and project an identity" (104). Hon placerar sin studie på ett akademiskt fält för Popular memory studies, som hon tillskriver en kritisk potential påminnande om tidig socialhistoria och Cultural studies. Brabazon är kritisk då hon analyserar den roll som idrottshistoria – så som den produceras i massmedier och i kulturarvsindustri – spelar för att upprätthålla koloniala världsbilder, förhållningssätt och praktiker. Ändå uppfattar jag att hon ser ett slags emanciperande potential i sporten, liksom i populärkulturen generellt, att utmana en elitistisk historieskrivning och slentrianmässiga definitioner av kulturarv. Sport öppnar möjligheter till reflexiva och inkluderande historieskrivningar och historieförståelser som ligger nära den "lilla människans" vardagserfarenheter, för att på så sätt undvika upprepningen av de traditionella eliternas nationellt uppbyggliga myter. Boken blir här en plädering för ett bruk av idrottshistoria på mer reflekterande och inkluderande sätt. Från läsningen går jag med en starkt övertygelse om vikten av att utmana kanons aura av självklarhet, att tydliggöra att föreliggande representationer av historien präglas av maktrelationer och påminna om att andra representationer är möjliga samt att lyfta fram de alternativa berättelserna och "the roads not taken".


[1] Keith Jenkins, *Re-thinking History*, London: Routledge 1991, s. 70. För en kritisk diskussion av hur svensk historieforskning betraktat kollektiv minneskultur som ett apolitiskt fenomen och av den oproblematiserade användningen av begreppet historiemedvetande, se Ulrika Holgersson & Cecilia Persson, "Historieförmedling mellan solidaritet och autonomi. Kritiska synpunkter på några historiedidaktiska frågor", i *Historisk tidskrift* 2002:2, s. 323-332.

© **Helena Tolvhed 2010.**

 **Hitta bästa pris på boken hos Prispallen.se**

 **Kjøp boken fra Capris.no**

 **Sammenlign priser på bogen hos Pensum.dk**

 **Buy this book from Amazon.co.uk**

 **Buy this book from Amazon.com**